

RESSENYA A JORDI COLOMINA: *LA LENGUA DE SANT VICENT FERRER. I ESTUDI LINGÜÍSTIC*. 1220 pp. *II DICIONARI INTEGRAL*, 1061 pp. VALÈNCIA, ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LENGUA, 2021, ISBN: 9 978-84-482-6619-6

REVIEW TO JORDI COLOMINA: *LA LENGUA DE SANT VICENT FERRER. I ESTUDI LINGÜÍSTIC*. 1220 pp. *II DICIONARI INTEGRAL*, 1061 pp. VALÈNCIA, ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LENGUA, 2021, ISBN: 9 978-84-482-6619-6

JOAQUIM MARTÍ MESTRE
joaquin.marti@uv.es

Universitat de València

Encara que no és el primer llibre sobre la llengua de sant Vicent Ferrer, sí que és, amb diferència, el més complet i el que de manera més extensa i profunda estudia la llengua d'un dels referents de les nostres lletres medievals. I, de fet, es pot considerar com un dels estudis més exhaustius sobre la llengua d'un autor de tots els temps. En aquest llibre Jordi Colomina estudia la llengua dels prop de tres-cents sermons de sant Vicent Ferrer en valencià, a més dels fragments o expressions valencianes que apareixen en altres sermons en llatí, en castellà o en occità atribuïts a sant Vicent.

Com és sabut, els sermons de sant Vicent Ferrer, no ens han arribat a través de textos escrits per l'il·lustre dominicà, sinó a través de les còpies dels copistes o reportadors que seguien el pare Vicent

i prenien nota dels seus sermons. Per això, encara que finalment són textos escrits, representen la transposició a l'escrit d'un discurs oral, i, per això, a diferència dels textos de caràcter formal (literaris o administratius) de l'època, són una font de gran interès per a copsar la llengua parlada del passat. L'investigador i el lector en general hi podran trobar indicis o evidències de trets lingüístics que no sempre es manifesten en els escrits formals de l'època.

Al principi del primer volum Colomina fa una anàlisi lingüística que pretén determinar l'origen geogràfic dels copistes dels manuscrits que ens han transmés els sermons de sant Vicent, la qual cosa ens ajuda a entendre la varietat de solucions lingüístiques que es troben en les diferents còpies d'aquests. Per exemple, pel que fa als demostratius, en els mss. 276-279 el predomini de les formes reforçades és total, mentre que en el ms. 273, corresponent a la Quaresma de 1413, «obra d'una mà valenciana» (I, 29), predomina la variant no reforçada *est, a*. Igualment, en el manuscrit de la Quaresma hi ha alguns casos de l'infix incoatiu *ix*, absent en els altres (I, 765).

Tenint en compte el procés de transmissió dels textos, i les edicions d'aquests, Colomina fa notar i corregeix algunes errades gràfiques dels manuscrits atribuïdes al copista (I, 38-39, 762), així com errades de lectura dels editors dels sermons vicentins (I, 40-44). Igualment, l'autor considera casos de males lectures les desinències de segona i tercera persona del singular de presents d'indicatiu de la primera conjugació *os, -o* (I, 762-763), i, pel que fa a la quarantena de formes vicentines de la primera persona del present d'indicatiu i de les tres persones del singular i tercera del plural del present de subjuntiu en *o, -os, -o, -om*, a diferència del que majoritàriament ha dit la crítica, dubta del fenomen assimilatori com a origen del canvi, tenint en compte que només una quarta part de les formes vicentines amb aquestes desinències tenen en el radical una vocal velar, i fins i tot planteja la possibilitat que siguin males grafies (I, 764).

En la introducció Colomina fa referència a les diferents edicions dels sermons vicentins i repassa les opinions i comentaris de la crítica filològica sobre la llengua dels sermons vicentins. A pesar de la importància de l'obra de sant Vicent Ferrer, fins aquest llibre eren escadussers els treballs dedicats a l'anàlisi de la llengua dels seus sermons. L'autor, amb aquest llibre, es proposa complementar els estudis anteriors i cobrir el buit assenyalat per altres estudiosos de disposar d'unes bones concordances lèxiques lematitzades de la llengua dels sermons vicentins. Així, en el primer volum fa un estudi exhaustiu de la morfologia, la sintaxi i el lèxic dels sermons, i en el segon volum, un diccionari integral del lèxic i la fraseologia vicentina. En l'estudi gramatical, l'autor té en compte la documentació anterior i coetània així com la pervivència en els parlars actuals dels fets estudiats.

Així mateix, en la descripció dels fenòmens lingüístics es té en consideració la comparació amb altres llengües romàniques, especialment amb l'occità i amb l'aragonés. Per exemple, en l'ús de la construcció partitiva amb la preposició *de* amb substantius no comptables precedits d'article, «molt productiva» en els sermons vicentins, «desapareguda en la llengua actual, però mantinguda en occità» (I, 462), o el sentit de *res* com a 'gens', habitual en occità antic (I, 719), o en relació amb l'aragonés, relaciona, per exemple, la forma *astí* dels sermons vicentins amb l'aragonesa (I, 646-648).

Repassem a continuació, de forma breu, els capítols del primer volum. En el segon capítol («Flexió nominal») s'estudia el gènere i el nombre dels substantius i adjectius així com les restes de nominatius llatins en substantius i adjectius. En el tercer capítol s'estudia l'article definit, indefinit, personal i «salat». Els capítols següents estan dedicats als determinants (demostratius, possessius) i quantificadors (numerals, quantitius, indefinits). Els capítols 9 i 10 es dediquen a l'estudi dels pronoms personals, forts (num. 9) i febles (núm. 10), i el capítol 11 als relatius, interrogatius i exclamatius. L'estudi de les preposicions, un dels més exhaustius, ocupa nou capítols (del 12 al 20). Els capítols 26 a 31 s'ocupen de l'estudi morfològic i sintàctic dels verbs i de les perífrasis verbals. En el capítol 32 s'analitza l'ordre i concordança dels constituents, en el 33 les conjuncions i connectors parentètics, en el 34 les interjeccions i onomatopeies, en el 35 la formació de paraules, i en el 36 una aproximació al lèxic vicentí, que serà, amb més detall, l'objectiu del segon volum. Clouen l'estudi lingüístic del primer volum els capítols sobre toponímia i antroponímia, en els quals s'inclou una mostra representativa dels topònims i antropònims esmentats en els sermons vicentins.

El segon volum, el *Diccionari integral*, «aspira a arreplegar tot el lèxic i la fraseologia valenciana continguda en els sermons vicentins, tant en els escrits en valencià com en els fragments en valencià intercalats en els sermons llatins» (II, 9). Els articles del diccionari van encapçalats pel mot lema i s'hi inclouen les variants purament gràfiques. A continuació figuren les marques morfològiques, sintàctiques i semàntiques de cadascuna de les accepcions, seguides de la definició, i d'uns quans exemples aclaridors del sentit. Sovint, tot seguit s'ofereixen diverses col·locacions i solidaritats lèxiques representatives. Colomina presenta també, amb voluntat d'exhaustivitat, les unitats fraseològiques, les quals, com remarca l'autor, tret d'algunes excepcions, tradicionalment han estat prou menystingudes en la lexicografia històrica catalana.

Els articles es completen amb informacions sobre el primitiu o la família lèxica, els derivats, els sinònims, els antònims, i amb comentaris sobre altres aspectes, com ara la presència de l'entrada en altres autors i en altres llengües, la pervivència del vocable en els parlars actuals, i, ocasionalment, sobre l'etimologia.

L'exhaustivitat de l'estudi de Jordi Colomina fa que s'hi estudien amb gran detall aspectes morfològics i sintàctics poc coneguts perquè a penes han estat tractats en altres estudis lingüístics sobre la llengua medieval. Per exemple, l'expressió dels anys d'edat (I, 119-120), els diferents valors i contextos d'ús dels quantitius (I, 187-195), els usos dels indefinits (I, 209-252), la morfologia dels pronoms febles segons el context i en combinació (I, 261-302), l'alternança entre les preposicions *a* i *en* (I, 335-379), i, en general, els valors i l'ús de les preposicions, als quals dedica gran quantitat de pàgines (I, 381-580), com també als adverbis (I, 581-755), i a la formació de paraules (I, 995-1046). Altres aspectes generalment poc tractats, o tractats de forma tangencial, en els estudis lingüístics sobre la llengua antiga, i que troben en el llibre de Colomina un desenvolupament molt detallat són les construccions transitives, intransitives i pronominals (I, 833-858) i les construccions copulatives i els predicatius (I, 859-876).

Gràcies a l'acurat estudi de Jordi Colomina, el lector de *La llengua de sant Vicent Ferrer* reconeixerà en la llengua vicentina diversos trets conservats modernament en valencià, per exemple, el sufix masculí *iste* (*evangeliste, baratistes*) (I, 65-66), alguns casos de la preposició *en* per *ab* (I, 428), ús de la preposició *per a* davant d'infinitiu amb el sentit d'amb la intenció de' (I, 513-516) i de la conjunció final *per a que* (I, 942), la presència, encara que mínima, del femení *segon* (I, 174-175) o la construcció *dir-li* 'designar una cosa amb tal o tal nom', 'tindre per nom', conservada amb els mateixos sentits en valencià modern, però no en les altres varietats (I, 845-846).

Igualment, hi trobarà la conservació de formes actualment desaparegudes en valencià general, encara que mantingudes en altres dialectes catalans, com el femení *dues* (I, 71) que, de fet, podem llegir encara a la primera meitat segle XVI en valencià, l'indefinit *re* (< REM) (I, 92-93), algunes recialles de l'article «salat» (I, 110-111), l'article personal *en, na* (I, 127-130), el possessiu *llur, llurs* (I, 156-159), l'ordinal *terç, a* (I, 175), els ordinals formats amb el sufix *e* (-én), *-ena* (I, 176-180), el quantitatiu i adverb de grau *pus, plus* (I, 207, 729), la variant asil làbica *us* del pronom feble de segona persona plural (I, 267), l'adverbi afirmatiu *hoc* (I, 743) o l'ordre combinatori dels pronoms febles acusatiu + datiu (I, 304-305).

L'exhaustivitat del treball de Colomina permet documentar en la llengua de sant vicent algunes formes poc conegudes en la llengua antiga, com la variant no documentada fins ara *sages*, plural de *saig* (I, 79), el plural *terres trémols* (de *terratrémol*) (I, 84), la forma singular *prínceps* (< PRINCEPS) (I, 94), les locucions *a seu semblança* (I, 158) i *tantet de* (I, 204), les formes en *ssa* en la primera persona de l'imperfet de subjuntiu (I, 770), o la construcció *hoc, haver* com a resposta afirmativa a una pregunta amb el verb *haver* (I, 814).

Colomina té en tot moment en compte la comparació amb la normativa actual. Així crida l'atenció sobre algunes formes de la llengua dels sermons vicentins considerades ara incorrectes, però que en aquell temps no eren inusuals. Per ex., l'ús en plural dels indefinits *cada u, cascú i quiscú* (I, 82-83), els plurals dels substantius no comptables (I, 85-90), l'ús de l'article *lo* amb valors abstractes, neutres (I, 121-125), l'ús de *res* com a 'gens' (I, 196-197, 719), l'ús del pronom personal *ell, ella* referit a animals i coses (I, 258), l'ús de la preposició *en* davant d'infinitiu (I, 442-447), el contacte de la preposició *ab* i de la conjunció *que* (I, 562), o els imperatius en infinitiu (I, 809-812).

Encara que l'aspecte descriptiu és el predominant en el llibre, no hi manquen algunes explicacions oportunes. Per exemple, sobre les formes sil·làbiques de l'article reforçades (I, 109), o sobre la combinació binària de pronoms febles del datiu no reglexiu de tercera persona amb els acusatius de tercera persona del valencià modern (tipus *li'l*), la qual, segons Colomina, tenint en compte la cronologia dels fets, no es formaria per inversió a partir de les antigues *lo li* etc., sinó seguint el model de les combinacions dels altres pronoms (tipus *me'l, me la*). Igualment, no s'està d'acarar el problema complex que presenta la interpretació gràfica, especialment de la «y», en la representació dels imperfets d'indicatiu d'alguns verbs en *ure*, de *dir* i de *fer*, de formes com «veya» o «deya», en la llengua antiga, i conclou que possiblement hi «convivien les dos pronúncies», és a dir, amb vocal tònica i amb semivocal (I, 768-769).

En definitiva, un estudi lingüístic exhaustiu i modèlic, que estem segurs serà un referent en les recerques futures. Cal, doncs, donar l'enhorabona tant a l'autor com a l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, i animar-la a prosseguir, a través de la col·lecció Recerca, la publicació d'obres d'investigació de caràcter diacrònic, com la de Jordi Colomina, tan necessàries perquè els valencians coneguen la història de la seua llengua, sense la qual no s'entendria l'estadi lingüístic actual.